Tečaj XIX. **NOVICE** List 30.

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20 kr., za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 24. julija 1861.

Gospodarske skušnje.

(Predenico zatreti). Predenica (Flachsseide) je deteljšem zlo škodljiv plevél; to je vsakemu gospodarju znano. Predenica ima, kakor se po kemijskih preiskavah vé, veliko veliko strojarske kisline v sebi, zato to škodljivo zelišče na Angležkem tako-le zatirajo: Pripelje se namreč en sod vode na njivo, v kteri je deseti del zelenega ali železnega vitriola (Eisenvitriol) raztopljenega; mesto, kodar je predenica, se s to vodo skoz škropilnico, kakor jo vertnarji imajo, polije in do tal kolikor je moč dobro pomoči. Čez nekoliko časa se ne vidi od predenice nič druzega, kakor le ostale vlakna preperele, ki so ravno take kakor je pretergani černi pajčelan. Strojarska kislina se je, kar je je v predenici bilo, po polivanji v strojarsko-kislo železo preobernila in predenico popolnoma pokončala. Ta pomoček pa detelji celó nič ne škoduje, ampak po zaterti predenici tem bolj spešno raste.

(Kdor hoče krave vpregati), naj se naslednjih vodil derží:

Za vprego se odberejo velike krave čverstega života, ki imajo močne in zastavne noge in terdne parklje;

krave dalji čas po teletu so za vprego gorše kakor kmali po teletu, ker manj ob mleko pridejo;

po kermi se morajo eno do poldruge ure pri miru pustiti, preden se vprežejo; želodec v tem povžito klajo dobro pokuha in več se mleka namolze;

da se molzne krave vedno pri moči obderžé in preveč ob mleko ne pridejo, naj se jim vsaki dan tudi nekoliko ovsa za poboljšek dá;

najmanj 10 nedelj, preden se oteletijo, ravno tako tudi 6 nedelj po oteletenji se ne smejo vpregati;

vprežne krave se morajo pridno gleštati, in ž njimi, kar se dá, tudi lepo ravnati; zlasti v slabem in merzlem vremenu, da se ne prehladé, naj se s kocom odenejo;

kadar vprežno živino kupuješ, kupi jo kar je moč v takih krajih, ki so ojstrejši in hladnejši od tvojega;

za vprego odločene živine ne gré pred poltreljim do tretjega leta vpregati; v pervem letu, ko se jame vpregati, se mora varovati, da se preveč ne pokvari.

Kar vprego zadeva pri goveji živini, je trojna šega navadna:

1. Živina v dvojni jarm vprežena res ne prizadeva hlapcu veliko truda pri vožnji, al živina se strašno muči, in prav bi bilo, da bi se taka vprega po policii prepovedala.

2. Komat, kakor skušnje kažejo, ni najpravniša oprava, čeravno živina v komatih najmanj terpí.

3. Na pol jarm je najpripravniše orodje za vprego goveje živine; živinče se nakrene lahko kamor hoče, ložej peljá, kakor v dvojnem jarmu in ne terpí toliko. Da mora voznik na živinče enojnega jarma bolj paziti kakor na vprego dvojnega, nam ni treba v misel jemati, vendar zasluži, da bi se ta vprega sploh vpeljala.

Da se živinče popred vprege privadi, ni boljšega, kakor če se k takemu živinčetu pripreže, ki je že voza popolnoma privajeno, in v kakošen lohak voziček vpreže. Nič bolj ne pospeši vozno učenje, kakor dobrovoljno obnašanje pri mladi živini in poterpljenje, ne pa pretep in gerdo obnašanje.

(Kreosot ni pripraven za meso). Kreosota, ki je bil unidan v „Novicah“ po ptujih skušnjah svetovan, da meso smradljivosti obvaruje, sem se koj poslužil, pa se tudi koj prepričal, da potem juha in meso po kreosotu tako gerdo smerdí, da ni več za vžiti. Tedaj po lastni skušnji rečem, naj se nobeden več kreosota v ta namen ne posluži, sicer bo moral namesti mesa žganjce jesti! — Kako pa se bo klorkalk obnašal, bom pozneje tudi povedal. (Nam bo prav drago. *Vred.*) Želim le, da bi ne bil tak Gregor narobe kakor kreosot. P.

Našim šolam je treba rečnosti.

V čem obstojí rečnost? Kako se more šolam začasno pomagati?

Sliši se dostikrat, da se mladež v šolah dosti učí, da se le odvadi dela in da ni za nobeno rabo, kadar šole popustí. Uzrok tega je formalizem v naših šolah preveč pestovan. Ina čitanka se je uvedla v šole, drugač se je počelo slovkovati, drugač računariti k povzdigi šol. Evo — formalizma v šolah! Taki formalizem naj se odpravi berzo. Zavolj formalizma naš kmet sovraži šole. Naše šole po načelih enostranskega humanizma samo serce in razum obdelujejo. Ako se poprimemo rečnosti — realizma — bodo zginili vsi uzroki nizkega stanja naših šol: učitelji bodo bolje plačani, pogoršalo se bode stanje našega revnega ljudstva, zginilo bode mnogo zla.

Otrok naj se učí po načinu, ki mu je po materi došel. Rečnost je otroku prirojena. Naj se otroci učé dosti rečí poznati, in zraven se bojo lahko slovkovati, pisati, risati in računiti navadili. Ako se otroku reče, kako se ta ali una reč rabi, je li reč dobra ali škodljiva, kako in kje se dobí, in več takega, bode se gotovo tudi serce in volja obdelala. Najpred mora otrok poznati, na priliko, svoje telo, svojo odejo, obuvo, vertne in poljske rečí, rastline, živali, zemljo, ljudí, rokodelstva itd. Kako in o čem bi govorili, ako bi dobro slovkovati, brati in računiti znali, pa bi ničesa na svetu ne poznali in ničesa ne imeli! Al rečí se iz čitank (beríl), iz obrazov — ne naučijo poznati. Rečí poznati se mora nazorno učiti in sicer rečno nazorno, tako, da se vsaktera reč otipa, vidi in v obče čuti. Tudi gimnastika bi se dala rečnemu učenju pridružiti, ktera naj obstojí v koristnih delih, ne pa v praznih formah, ki jih Nemci „turnen“ zovejo.

Kadar se bodo v šolah razkazovale rečí in stvarí same, ne pa obrazi rečí, in njih lastnosti popisovale, — kadar se bode reči rabiti in pridobivati učilo, — kadar se bode z rečnim učenjem združilo pisanje, čitanje in računjanje, potem se bodo šole napolnile z mladino.

Rečnosti, obširne rečnosti, in ne rečnosti le na papirji našim šolam manjka in nikakor samo narodnega jezika, kteri je pa tudi reč (realitas); saj je narod brez narodnosti duša brez telesa.

Ni treba posebnih šol, tako imenovanih realnih šol

ali rečnic. Vse šole, od najnižje do više naj se v rečnice premenijo. Da bi pa dobri plod nesle, morajo pod blagom upljivim duhovstva dalje ostati. Prava rečna omika bode zamogla narodno blagostanje uzvišati, revnost in robstvo obmejiti.

Kadar bode mladež tako poznala svojo zemljo, svoje goré, svoje morje, kadar bode vedila, koliko pripravna je zemlja s svojo lego, svojo vodo in svojim lesom za rokodelstvo, obertnijo in kupčijo, se bode tudi narodna zavest uterdila in ne bode se tolikrat dogodilo, da se izneverijo našinci narodni stvari. Dr. S. Radonjević.

Popotnikove misli in opazke
iz doline cerkljansko-tominske ceste. *)

Resno ste potegnile premile „Novice“ že več časa napeto struno cerkljansko-tominske ceste, ki se že več let po mnogih krajih snuje, pa tudi v posameznih delih sèm ter tjè izdeluje. Al ravno to, ker se po raznih ovinkih nezdruženi tominski hribovci samotež upirajo, je krivda vse naše napake, da po svoji lastni nesložnosti do konca ne pridejo. Tako pa tudi svojim bližnjim bratom Kranjcom še zmiraj nismo roke podali, da bi si bili že davno z njih trudom vred vzajemno mnogoteri dobiček naklonili.

Celó žalostno se mi zdí, predragi rojaki! ako vas moram s ptujim izgledom k zložnosti naduševati in se celó unanjega polja naših sorodnih Krajncov poslužiti. Da! le poglejte tjè v soseščino čez naše mejne hribe proti beli Ljubljani. Morda ste se že večkrat po njenih ulicah kratkočasili ali po svojih opravilih tam okoli koračili, kamor preljubi popotnik moj! si po raznih potih prav priložno primahal.

Ni res, ko se od Soče podaš, prideš hitro na mnogotero razpotje. Tjè pa tam te misel zaganja in na to pa uno stran miriš, po kteri stezi bi jo tjè doli najkrajše potegnil. Vprašanje je, ako greš odtod čez najstermejo in najvišo goro nad Bačo, vidiš že unkraj v njeni globočini prijetno Bistrico, kamor se Savica zvera, pa tudi zložno cesto gosp. barona Cojzovega plavža, ki se doli po dolini do kratkočasnega Bleda na podnožji hribov vije in nadalje čez starodavni Kranj v Ljubljano pelje. Pridši po ti ohojnici v Medvode, zapaziš drugo pripravno cesto; nazaj gredé boš prašal: kam ta derží? Zveden popotnik ali ondotni bivavec te zaverne — tvoj jezik že te razodeva za bližnjega tominskega rojaka — da skozi Škofjoloko gredé v svojo domovino prideš. Vernivšemu se na Škofjoloko se tukaj odpre na levo in pravo prekrasna dolina poleg Sore na Selce do obertnih Železnikov med čedalje bolj stisnenim podgorjem Zaliloga proti vzdignjeni Sori, ki leži v podnožji orjaškega gojzda znane Jelovice; v debeli uri tudi do sedla Petrovega berda pripihaš, odkodar spet zagledaš tominsko dolino.

Dragi popotnik! brez zamere, ako te tukaj na tvoji meji prijazno pozdravljam in se poslovim vernivši se v Loko, ti še drugo pot iz nje, da tudi jez se vé da svoj namen dosežem, po navadni čversti dolini za Polanšico reko, v kteri se veliki in slastni raki, pa tudi dobre ribe lovijo, na Hotavlje pokažem, ki je že v „Novicah“ leta 1855 popisana bila, in po kteri navadno od Cerkljanov imenovani „Tridentinarji“, na odhodu in prihodu v ptuje, s hišno kramo vsako leto dvakrat potujejo. „Tridentinarjev“ pa si ne misli iz tiroljskega Trienta prišlih ljudí, ampak rojake svoje iz beneških slovenskih hribov, ki odtod po najkrajši zverovi grapi pri toplicah do verh Ulce nad Cerkno radi koračijo; kamor zdaj že blizo 3 leta prav lepa cesta pelje na lastne stroške premožnega gospoda rudnikarja dunajskega, ki je za svoj rudnik, kjer baker (kufer) že kakih 6 let koplje, že več tisuč forintov gotovega dnarja potrosil in ondotnim revnim zaslužiti dal. Z veseljem sem ravno te dní slišal, da njegov trud vendar ne bo zastonj, ker undanjši poskušek je pervih 200 funtov čistega bakra donesel. Bog daj srečo domovini in posestniku!

Ako se ti poljubi, popotnik moj! delavnost slavnega kantonskega predstojnika gosp. Höfern-a zvediti, podaljšaj iz Hotavlj svoje popotovanje za debelo uro hodá na Sovodnje; tam na mostu vernivši se na pravo po ozki in dolgi grapi za potokom pod Novo Oslico dospeš spet verh Ulce nad Cerkno, ki se tudi „na Kladji“ pravi. Krajnec in Cerkljan si tukaj prijazno in v spomin izverstne trudljivosti novo izvoljenega in poterjenega župana roke stiskata, ki vzajemnemu delu zasluženi venec slave delijo.

Dragi popotni tovarš! ne zameri mi, ako te tukaj na Kladji zapustim in se po svojih opravilih spet v Ljubljano vernem. Vendar ne mudim se tukaj; berž naprej po železnici čez močirje v Barovnico na logaško postajo naglo zaderdram. Lesem pridšemu se mi, kot bi bušknilo, dobre misli sprožijo v glavi. Ko iz vozovlaka koračim, me idrijski poštni hlapec nagovorí: „Kam gospod! na nemško Idrijo, ne? Jez peljem cesarsko pošto, in ko 4 gospode dobim, do 9. zvečer smo pa tudi polahkem tam.“ „Kod pa pelješ? Po nerodni cesti čez Veharšče in neizmernih idrijskih rajdah brez konca in kraja?“ „Ne, gospod!“ — mi zaverne — „po novi in prav lepo izdelani cesti čez Hotederšico in Godeviče za potokom Sale v Idrijo.“ Kar brez velikega premislika pri kolodvoru štirje v že zapreženi voz zasedemo, in hi konjički! čez Logatec po trižarski cesti proti najimenitnejemu rudniškemu mestu. Izpočíti konjiči po široki in gladki cesti berzo tekó, da le kar hitro se glavna cesta na troje delí po dobri uri hodá: na Hotederšico, Planino in Postonjo, ki v Terst in Gorico deržite. Mi jo pa na pravo nekoliko bolj napeto do Hotederšice na Godovič deržimo, kjer se zdelane kljuseta nekoliko okermijo in opočijejo, pa tudi mi za potrebo krepčila dobimo. Zazvoni kar Ave Marijo, ko se vsedemo, še malo ravnino prekoračimo, pa se nazdol po dveh rajdah v temno in globoko breževje zavijemo za potokom Sale po poldrugi uri v Idrijo pridersamo.

Popotnik zdaj v rudarskem mestu prenočivši misli, kam se bo nadalje obernil. Misel ga navdaja, se po tolikšnem obhodu spet naši beli Soči bližati. Al vprašanje je: kod? kajti ena cesta le od nje na Černi verh oddaljuje, in druga le do spodnje Idrije v Podfaro pelje, in se za Iderščico čedalje več pohujšuje.

Pa kakor vsak popotnik, nadušen za svojo domovino, vse zapreke in overe lože prestaja, se pot tudi tukaj le skrajšuje. Mislim si: zakaj na ovinke, ako se dá naravnost domú iti. Tako se deržim od podfare terdo vodnega teka kot svojega zvestega spremljevavca, ki mi pokaže le koj cerkljansko-tominsko mejo. V Verševem pri mlinu jo prestopim, in le hujše tjè pod Otaležem se zmiraj okreva, da res, kdor ni iz mladih nog take kozje poti vajen, bi mu odsvetoval, jo nastopiti. Toda dober pešec jo v dveh urah od mlinov do Želina doverši. Zdaj imaš še uro hodá do Cerkne. Tukaj je tisti kraj nekdanjega sveta prav v štiri deske zabit. Zmislim se spoštovanega pa nedavno zakopanega moža, ki mi je pripovedoval, da on je pervi voz s štirimi kolesi v Idrii narediti in okovati dal; al veste, dragi bravci! kako je on svoje orodje domú spraviti mogel? Čudili se bote, ako vam povem, da je moral toliko ljudí samotež in s košmi na herbtu najeti, da je voz v Cerkno dobil, kjer so popred le koše na dveh kolah konjem vpregali. Celó domači so se temu čudili, kaj bo mož s temi nenavadnimi kolami opravljal. Časi napredujejo, in tudi mi moramo ź njimi naprej. Tako že zdaj na štirih kolesih z enim konjem v 12 urah, brez z voza stopiti, lesem priderjamo in po

---

*) Nam okolišine te ceste niso celó nič znane, in ker se za to ne moremo na nobeno stran vstaviti, smo vzeli različne pomenke o tej zadevi v „Novice“ misleči, „da se resnica prav spozná, je čuti treba dva zvoná.“ Vred.

18 in več veder vina naenkrat privozimo. Al le Ljubljane in svoje rajske Gorice se moramo zavolj nadležne in neugodne poti ogniti. Iz Idrije po dolini sem jo revež na Želin prav težavno prikoračil. Res! kraju primerjeno ime, ker je slednji željen, dosti boljši poti pri tako zložni in ugodni legi matere zemlje se nadjati. Tla so tukaj do mosta sv. Lucije terdne; kraj je sončnat, pozimi ni hudih mrazov pa tudi plazov ne. Tudi je pred več leti naša visoka vlada po svojih zvedenih preiskovavcih našo idrijsko stran za železnico primerjeno našla, dokler je ni nevošljiva roka pred veličastnim obličjem zavolj snežnih plazov toliko nevarno počernila, in tako je pravda za to stran zgubljena bila. Pa živa priča ne bo dostala, da so pri idrijski dolini kdaj plazovi ljudém nevarni v reko leteli. Zatega del je železnica na negotovo ljubljansko močirje prestavljena, akoravno je več milijonov državi potrosila, za več let izdelovanje zakasnila, in za več milj se tudi zdaljšala, kakor so „Novice“, kterega leta, ne morem več povedati, prevdarek slavnega Vit. Katinelita iz Gorice prinesle, po kterem načertu bi železnica po dolini polanjsko-idrijski za 6 milj se okrajšala in menda za 13 milijonov se izdelala, čez močvirje je pa 19 milijonov stroškov prizadjala.

Iz Želina po dolini reke Iderščice je na vse kraje najbolj ugodno, cesto proti Gorici potegniti, zakaj to hujše od tod do hudega roba je že od našega iskrenega župana iz Cirkne izdelano ali pretergano. „Hudi rob“ se je na stroške okrajnega zaloga v pretečenem letu že izstrelil, in lahko bi se bilo še več storilo, ako bi bil obljubljeno pomoč od 1000 gold. iz deželnega zaloga na stroške leta 1860 vzdignil in tako tudi obernil. S tem je zob „hudega roba“ za nadaljno izdelovanje ostranjen in potolčen, da je lože nadalje delati, ker od tod do Tribuše je le malo zoperstav, ter bi se polagoma od tukaj do Podoblaza v pol uri k zdelanemu kolovozu dospelo, kamor iz Slapa, Bače na most sv. Lucije že toliko let vozarijo. Ko bi tedaj v ta namen dotični župani z zedinjenimi močmi priskočili, bi se pač malo pomudili, te 2 uri daljave za toliko zdelati, da bi se enkrat zveza za vse potrebe naredila. Saj ni treba takega kolovoza ravnati, kot je bilo nekdaj umetniško prevdarjeno na $3^1/_2$ sežnjev, ampak nam in za začetek je ob terdem kraji dovelj za poldrugi, k večemu pa v godnem svetu za dva sežnja obilo. Po letih pripravnih in potrebah se bo cesta zboljševala, kot se še dan današnji cesarske ceste slednje leto popravljajo. Ne vstrašite se, predragi rojaki, takega dela, ki bo v prihodnosti vaše trude gotovo polajšalo, tudi stroške za dom in deželo skrajšalo. V zgled poprašajte bližnje prebivavce okrajne idrijske, ki so pri izdelovanji nove ceste godernjali in grajali, zdaj pa hvalo pojó, ker po lepi ravnini k železnici vozijo.

Kdaj bi že lahko vse to dognano bilo, ako bi ne bila neznana prislovica: „Sloga jači, nesloga tlači“. Tako je tudi med sebičnostjo cerkljansko-tominsko; vsak le vleče na svoj dobiček, kot mlinar vodo na svoj mlin. Ti hočejo vse vdobiti, nam pa vse pogubiti. Al tako hitro ste od 20. oktobra l. l. cesarski diplom „ravnopravnosti“ pozabili?

Dragi rojaki! ako pravice ne pomnite, saj hvaležnosti za storjene dobrote ne tajite; saj so vas tudi naše žuljeve roke pri mostu čez Sočo podpirale; za to nam gré povračila braterne ljubezni, ne pa slepila s cesto čez bukovsko žrelo, o kteri so jo „Novice“ že dvakrat letos dokazovale, da za nas in deželni prid ugodna ni. Želje vaše bi tudi bile, vse nas čez Hum v Tomin spraviti; al zakaj na razpoti, ako se dá naravnost iti?

Predrage zaostale srenje in županije! naprej! naprej! hitro z marljivo roko. Naši hribovci! na noge — glejte tominskega in cerkljanskega župana; ako bi bili vsi toliko naprej potegnili, bi se bili že zdavnej po lepi ravnini v našo žlahno Gorico in belo Ljubljano vozili in hodili. Ko bi pred leti le kozje poti bile iz mosta sv. Lucije za Sočo ravno na Podselo, bi se bili lahko že zdavnej zavolj zložnosti in kratkosti ceste tjè veselili. Zato, domoljubi! vzdignite svoje glave. Kadar drevo berst poganja, pravi Krist.: „je spomlad blizo“. O. G.

Troje važnih vprašanj.

(Dalje in konec.)

2. *Zakaj bi se nam ne dala obljubljena in zagotovljena ravnopravnost?*

Dozdeva se nam Slovencom, da vlada nima ne enega temeljitega vzroka, zavolj kterega bi nam ne hotla deržati svojega zagotovila. Naj nam pové kdo le enega! Morebiti boste djali, da nas je premalo Slovencov? Mi vam odgovorimo: Pravica ne gleda na število, ampak le na pravico. Neskaljena pravica vsakemu, če je le eden, dá kar vsakemu gré. Ta zaumen imamo od pravice Slovenci mi; pač žalostno bi bilo, ako bi ga bili zgubili že avstrijanski Nemci! — Pa nas tudi ravno tako malo ni; nad en milijon duš nas šteje nemška štatistika. Morda v tolikem številu nevarnost za edinost cesarstva našega vidite?

Mi vam odgovorimo: Ako bi vsi narodi tako malo nevarni bili cesarstvu, kakor smo Slovani sploh in zlasti Slovenci, bi se pač ne bilo nič bati cesarstvu. Kdo je nek leta 1848 pretil cesarstvu? ali Nemci ali Slovenci? Kdo je bil unel punt na Dunaji? Ali Slovenci mi in Slovani sploh? Zgodovina nas učí, da so Slovani rešili vzvišeni prestol habsburški. Ako bi bili vsi avstrijanski narodi cesarstvu tolika podpora, kakor smo Slovani, na terdnejših nogah bi stalo! Kaj morebiti ne vemo, da vas vleče v Frankobrod? Kaj mislite, da smo že pozabili, kaj so leta 1848 govorili v Frankobrodu?

In vas Slovane — morda porečete — vleče panslavizem v Petrograd. Vemo, da nam to podtikujete, al zvlecite na beli dan le en dokaz, ako ga kje najdete! Dokažite kaj, če morete! Natolcovati je pa lahko; to zna vsak.

Pa tudi: ako je cesarstvu mogoče edinemu ostati le s tem, da se nam avstrijanskim Slovanom kratijo narodne pravice, vas prašamo: kako je zamoglo edino in močno biti, ko so Magjari in Lahi vživali narodne pravice svoje? Smo le samo mi Slovani tako nevarni? — Vse pretveze, ki jih imate, v žepu, so piškavi orehi, ki ne veljajo nič. Boljših si morate zmisliti. Mi Slovani se zoper Avstrijo še nikdar nismo pregrešili; o tem imamo celó čisto vest; zato pa tudi ne moremo verjeti nikakor ne, da bi presvitli cesar ne hotli dati tudi Slovanom narodnih pravic, brez kterih so oni mertvi narodi. Iz mertvih narodov se pa ne dá sostaviti mogočna Avstrija, kakoršno si želimo mi Slovani.

3. *Zakaj nam protivniki ravnopravnosti ne privošijo?*

Da nam ne privošijo protivniki narodnih pravic naših, to vemo; vemo pa tudi, zakaj ne? Vemo, da bi se jim hlebček zmanjšal, ako bi ne mogli dalje peči si pogač iz slovenske moke. Tega se bojé. Al tega mi ne spoznamo za krivico. Kadar vam bodo ljubi slovenski uradniki in učniki, ki nemški ne razumejo, tedaj nam bodo všeč nemški, ki ne znajo slovenski. Dobro vemo, kam vas vleče naša narodnost. Ena zveličavna Nemčija, kakor Lahe edina Italija, — Nemčija, ki bi imela severno morje za nadglavje in jadransko v podnožje! Zato imate tolike skomine po naši slovenski deželici, kakor si je tudi revna. Le poglejte, kako tudi mika Lahe po isterskih, hervaških in dalmatinskih bregovih — edino le zato, da bi v posest dobili jadransko morje po obeh straneh. Mi pa mislimo, da je Adrija neobhodna potreba Avstrii; Avstrija pa utegne zgubiti Adrijo, poprej ali pozneje, ako deželice ob morji ne ostanejo slovanske. Ker Slovani hočemo mogočno Avstrijo, ji hočemo tudi obvarovati Adrijo, in to je poglavitni

*

vzrok, da se vam upiramo, da se ne damo ponemčiti in nekdaj potoniti z vami v Nemčijo.

Opomniti pa moramo, da nikdar nikoli ne mislimo sploh Nemcov vseh, kadar od nam protivnih govorimo. Vemo, da je veliko Nemcov po Avstrii in tudi v Nemčíi sami, ki so enih misel z nami, kterim tudi ni nikoli mar bilo, kratiti pravice nam; ker to vemo, tudi nemški narod dostojno spoštujemo, in nikdar ne mislimo žaliti ga. Kadar se mi Slovani upiramo Nemcom, so nam v mislih tisti, ki deržé veliko časničarstvo v svojih rokah in ki so večidel protestantiškega in judovskega duha, in se zoperstavljajo vsemu, kar ni tega duha. To pa ravno sploh v nas sum obuja, da taki Nemci pri nas še kaj druzega nameravajo; z njih nemško kulturo nam menda hočejo počasi vcepiti svojo vero. Mi Slovenci smo katoljčani in to hočemo ostati, dokler bo mogočni Triglav stal na slovenski zemlji. Nikdar ne mislite, da ne vemo, da je „ljubezen“ nekterih protestantiških Nemcov že celó pri nas tako deleč segla, da je bukvice izdala v slovenskem jeziku, ki zagovarjajo njih vero; nikar ne mislite, da smo pozabili, da se je leta 1848 že pri nas propaganda delala za „Urkristenthum“. Vse to vemo; zato se ni čuditi, da se terdno deržimo svoje narodnosti in svoje vere. Pa kakor le narodnost svojo branimo, da se obderží v svojih pravicah brez žaljenja nemške narodnosti, tako tudi terdno stojimo za svojo sveto vero na svoji zemlji, brez da bi hotli dražiti vas druge, ki niste naše. Naše naj je in naj ostane, kar je naše; to terjamo od Vas, kterim pustimo vaše. Za to pa se bomo stanovitno na postavnem potu borili vsi za enega in vsaki za vse. Edinost le je močna; sloga junači, nesloga tlači. Ako naša omika obveljá, dobro bode Avstrii in vsem njenim deržavljanom. Taka omika naj živi med Slovani: narodna, ki se pečá z vsemi vedami za časni, pobožna, ki se pečá z vsemi vedami za večni blagor našega naroda v šoli in zunaj šole.

Slovensko slovstvo.

Cvetje slovenske poezije.

S kratkim naukom o pesniških izdelkih za gimnazijalne in realne šole. Na svitlo dal Anton Janežič, c. kr. učitelj na viši realki v Celevcu 1861. — Sostavljena je ta, prav lično, le menda za šole enmalo predrobno natisnjena knjiga z ukusom in izborom iz najizverstnejih del našega pesništva, ter podaja res lep venec od vsakoverstnega cvetja iz verta naše krasne narodne in umetne poezije, počenši od pesme pa do tragedije in satire. Osnovana je ta knjižica, kakor pred nekoliko leti po gosp. Macunu izdano južnoslovensko cvetje; jezik, v kterem se pojedine verste pesništva razlagajo, je čist in gladek, terminologijski izrazi so prilični. Dodana je tudi kitica hervaško-serbskega pesništva in cirilska abceda. Z dobro vestjo priporočamo to delce neutrudljivega rodoljuba vsem prijateljem slovenske poezije.

Zemljovid slovenske dežele in njenih pokrajin.

Pervo, po čemur začne popraševati vsakdo, kadar se zavé narodnosti svoje, je to, kolik je narod, iz kterega on izhaja, kje, v kteri deželi je naseljen ta narod. Ne dá se sicer tajiti, da so že nekdanji predniki slovenskih pisavcov, kar jih je rodila slovenska zemlja, vsaj po debelem vedili odgovor na vprašanje: kje se govorí njih jezik, čeravno so spise svoje imenovali eni „krainerisch“, drugi „windisch“, tretji „cragnolin“ in četerti še le „slovenisch“.

Toda še le, odkar se je leta 1843 z „Novicami“ zazorila in po srečnem prekretu l. 1848 jasneje zasvetila slovenskemu narodu nova doba, razširilo se je po ljudstvu sploh znanje, da tudi mi Slovenci smo narod čislanja vreden, ki šteje do poldrugi milijon duš in kteri živi skup v eni edini okolii zderžema, ne ločen po nikacem tujem, vmes naseljenem ljudstvu, če tudi razdeljen po velikanskih naših gorah, in po spremenljivih upravstvenih (administrativnih) mejah, — da je toraj vsem nam po predgovoru „sloga jači“ v edinstvu, na eni in isti poti iskati bolje prihodnosti.

To idejo skupnosti slovenskega naroda, da si razdrobljenega na razne kronovinice, je hotlo izraziti ime „Slovenija“, dano novemu političnemu časniku leta 1848, in preneseno včasi tudi na vso slovensko deželo skup.

In ravno zato, da bi le to spodbudno in oserčevavno misel slovenskim rodoljubom v vidni podobi pred očí postavil, sklenil je koj po gori omenjenem ugodnem prekretu leta 1848 zaslužni gosp. Peter Kozler, sedanji c. k. notar v Sežani na Krasu, dati na svetlo zemljovid ali mapo cele slovenske dežele in njenih najbližjih pokrajin in je, z mnogim trudom nabravši iz vseh strani zgrado k temu potrebno, konec leta 1852 dognal težavno in drago delo, obudil je z razpisanim povabilom na naročbo veliko veselje med vsemi domorodci. Al ne spí sovražnica narodnega napredka, neušečna birokracija! Sprevidivši, da bi tako delo utegnilo povzdigniti narodno zavest Slovencov, je berž namenila, izdanje kakor bodi ubraniti. Toda kako začeti? Ne iz zemljovida samega, ne iz pisateljeve osebe ni bilo najti nikacega vzroka za prepoved. Vendar izgovor mora biti, če bi se imel iz terte zviti! Al pustimo to, kar je bilo; pač se tù more reči: „Habuit sua fata libellus!“

Dajmo raji nekoliko besed spregovoriti zastran tehnične in znanstvene izpeljave gospod Kozlerjevega zemljovida. Vrezaval ga je na ploščo izversten medorezec, eden tistih, ki delajo na Dunaji povsod sloveče general-štabske mape, in res je zunanja podoba tako lična in razločna, kakor malokteri enakočasen izdelek. Zemljovid nosi okoli 5000 slovenskih imen, mest in druzih krajev (brez imen gorá in rek), ktere so po večem dobro povedane ali saj po narodni izreki zapisane, če bi se tudi morda kje ktero ne prileglo prav natanko sedanji slovniški pisavi. Ali pomisliti je treba, da razun Freyer-jevega zemljovida kranjske dežele gosp. Kozler v tisti dôbi ni našel nikakega pomočka. Koliko je bilo treba pisem pisati na vse strani, preden je nabral te imena, preden je izprašal zlasti pravo narodno mejo tù med Slovenci in Nemci, tam med Slovenci in Lahi, potem Hervati in Magjari!

Ako je na zemljovidu narodna čerta, ki naznanja to mejo, morda preslaba in pretenka, kar se dá popraviti, so pa meje posamnih vojvodstev in grofij prav očitne. Kdor hoče delo to djati na pravično tehtnico, ne more mu odreči velike zasluge in hvale sosebno z ozirom na takratne okoliščine, in če bi se tù pa tam zapazila kaka pomota, gotovo jo bo gosp. izdatelj, če se mu naznani, rad popraviti dal na plošči za druge natiske.

Tudi pridjana knjiga bo dobro služila marsikomu, ker hrani vsakoverstnega koristnega blaga dokaj.

Slovenskih rodoljubov dolžnost je sedaj, gosp. izdatelju velik trud, znatne stroške in vsakoršne sitnosti, kterim je bil zavolj te reči podveržen, poverniti s tem, da bodo ta plod domačega zemljopisja obilno kupovali. Kdor koli se čuti, da je Slovenec, naj si ozališa izbo z zemljovidom tem, ki mu bo dan za dnevom kazal ljubo deželo, na kteri in za ktero živimo in za ktero se pravično bojujemo, videč v živem sočutji in edinstvu samo in edino sredstvo za dosego srečnejše prihodnosti vseh. *) M.

---

*) Enakošen opominj na izobražene Slovence rodoljube imam na sercu tudi zastran slovenskega: „občnega deržavljanskega zakonika“ (allg. bürgerl. Gesetzbuch), to je, postavnih bukev, po kterih se sodijo pravde zastran mojíne in tvojine, po tem zavolj „kazenske postave zoper hudodelstva, pregreške in prestopke“, izdane tudi posebej po slovensko v knjigi, in zadnjič gledé na veliki nemško-slovenski besednjak. Kar se pervih dveh knjig tiče, bi brez dvombe prav in koristno bilo, da bi se razširile med ljudstvo, in v tem imajo sosebno rodoljubni gospodje notarji, advokati in duhovniki priliko kaj pripomoči, na primer, če si naročé

Dopisi.

Iz Zagreba 13. julija. K. Ž. — Litografirani načert štatutov za jugoslovensko akademijo, ki ga je bojda gosp. Rački sostavil, imam pred seboj. Evo važneje točke iz njega!

Celi načert, ki ima naslov: „Pravila jugoslavjanske akademije znanostih i umietnostih“ obsega 64 člankov. Stolica akademije bo v Zagrebu. Ona je národen zavod pod varstvom zbora trojedne kraljevine, sicer pa neodvisna od vsake druge deržavne oblasti.

Cilj in konec akademije je podpora znanosti in umetnosti na slovenskem jugu, posebno pa znanstveno negovati in razvijati hervatski ili srbski jezik z ozirom na slovenski in bolgarski, ter o jedinstvu književnega jezika na slavjanskem jugu nastojati. Zato bo ozir imela na sravnajoče jezikoslovje indo-evropejskih, naime pa klasiških in sorodnih slovanskih narodov; — dalje: modroslovje, povestnico, matematične in prirodoslovne znanosti, in umetnosti v celem obsegu. Razdeljena bo tedaj akademija na tri kroge ali razrede, namreč povestniško-jezikoslovni, matematično-prirodoslovni in umetniški.

Sredstva akademiške obstale bodo: iz obrest dobrovoljno zbrane glavnice; iz imetka matice ilirske, književnega družtva za jugoslavensko povestnico in starine. Dalje — ako deželni zbor dovoli — prirez enega krajcarja na vsaki goldinar rednega poreza v trojedni kraljevini, in sicer samo tako dolgo, dokler glavnica zadosti ne naraste. Umetniški razred ima posebno glavnico 10.000 gold., ktero je utemeljitelj Štrosmajer nalašč v podporo umetnosti poklonil; dalje hiša „narodni dom“, narodni muzej s knjižnico itd. Iz teh sredstev plačevali se bodo nekteri člani (osoblje: blagajnikar, knjižničar itd.), drugi stroški, izdava posebnega časopisa in drugih del, razpisane nagrade, podpore za znanstvene in umetniške poduzetja, v nakup ponujene starine, umotvori itd.

Akademija obstala bo iz pokrovitelja, predsednika in članov. Pokrovitelj mora biti odličen sin trojedne kraljevine; izbiral se bo po pravih ali rednih članih v letnih sednicah za njegovo celo življenje. Sedaj je pokrovitelj blagodavni utemeljitelj akademije, prevzvišeni gosp. biskop djakovački J. J. Štrosmajer. Predsednika izvolijo si pravi člani iz svoje sredine na tri leta. On mora v Zagrebu stanovati. Člani bodo ali pravi, ali častni, ali pa dopisajoči. Pravi član more le tisti Jugoslovan biti, ki si je ime stekel po svojih učenih delih ali umotvorih. Uni dan sem Vam pisal, da bo pravih članov trideset; sedaj čujem, da se bo broj teh „neumerjočih“ po izgledu parižke akademije povišal na četirideset, in sicer 28 Hervatov in Serbov, 6 Slovencov in 6 Bolgarov. Dve tretjini pravih članov bo zmiraj v Zagrebu stanovalo. Vsaki pravi član bo zavezan vsako leto napisati vsaj eno večo razpravo; če pa v dveh letih zaporedoma to opustí, se bo smatralo to, kakor da je izstopil. Dolžan je dalje priti v glavne in v sednice svojega razreda. Unanji pravi članovi morejo dobivati potne stroške za veče sednice. Da imajo pravo sedeža in glasa, je samo po sebi gotovo. Dobivali bodo zastonj po en iztis akademiških del in spisov. Častni član more vsak biti (tudi Neslovan), ki sluje na polji znanstvenem ali umetniškem, ali kteri z darežljivostjo znatno podpira akademijo. Častni članovi imajo samo pravo sedeža, glasa pa samo v posvetajočih se sednicah. Dopisajoč član more postati samo oni, ki je „vještak u peru“ brez razločka narodnosti. Častni in dopisajoči članovi izbirali se bodo v glavnih sednicah. Od dopisajočih članov mora vsaj polovica biti Jugoslovanov. V sednicah imajo pravo sedeža, pa samo „votum informativum“: le v stvaréh, ki jim jih je akademija posebno izročila, imajo tudi „votum definitivum.“ Tajniki, ki se bodo tudi v glavnih sednicah izbirali, bojo trije: en Hervat ali pa Serb, en Slovenec in en Bolgar. Glavni pôsel tajniški bo uredjevanje časopisa in drugih akademiških spisov.

Glavne sednice bodo javne. Časopis akademiški bo izhajal v četertletnih zvezkih po 12 pôl velikih. Nagrade razpisovale se bodo vsako leto po dve. Poslovni jezik je „hrvatski ili srbski.“ Razprave akademiške pa morejo biti kterim koli slovanskem jezikom pisane; od neslovanskih dopisajočih članov tudi neslovanskim. Kar bo pa akademija sama izdavala, pisano bo v hervaškem ali serbskem jeziku, in na koliko bo shodno in koristno tudi slovenskem in bolgarskem. Med največe in najvažnije prava akademije spada pravo enega zastopnika na zbor trojedne kraljevine poslati.

Rad bi obširneje o tem načertu govoril, in posebno iz slovenskega obzorja še kaj pristavil, kar se mi ne dopada prav; pa nadjam se, da se bo to že na dotičnem mestu zgodilo, ker je to vse, kakor sem rekel, samo načert.

Iz Pazna v Istri na sv. Mohorja dan. R. — 22. dan p. m. smo se žalostnega serca poslovili od občno spoštovanega in ljubljenega gosp. dr. K. Šrota. Prašali boste. ljubi rojaki na Krajnskem, *) kamor je viši poklic sedaj omenjenega gospoda pozval, kako si je tako veliko spoštovanje in ljubezen pridobil? Odgovorim vam na kratko: bil je celi čas svojega 25letnega bivanja v Istri vseskoz nevtrudljivo delaven zdravnik in velik dobrotnik revnim; zadnjih 16 let je bil okrožni zdravnik in svetovavec v Paznu, in akoravno je imel v pisarnici (dokler ni bila tukajšna c. k. okrožna vlada in ž njo tudi služba okrožnega zdravniškega svetovavca prestavljena) dela dovelj, je vendar bolnike, podnevi in ponoči, po mestu in na deželi, rad obiskaval. Častivredni gospod, rojen Krajnec, je pa razun svojega slovenskega jezika tudi dobro izurjen v hervaškem in italijanskem jeziku, tedaj je bil spolnovanju svojega poklica popolnoma sposoben. Večkrat smo čuli naše ljudí, kteri italijansko ne umejo, kako so bili zadovoljni, kadar so k njemu prišli in so mogli po svoje ž njim govoriti. Pri tej priložnosti se spominjam, kar sem v nekem nemškem časopisu takrat bral, ko so ob času kolere nemški zdravniki poslani bili na Krajnsko, ki ljudí umeli niso, in ljudje njih ne, kako je ta časopis čudno modroval, rekoč: „v šolah se mora prav pridno nemško učiti“ itd. Oj narobe svet! Celemu narodu bi se mógel njegov jezik vzeti in ptuji jezik natvesti le zato, da bi mogel ptujce razumeti, ne pa oni njega? Kaj gré vsak človek v šolo? Kdor službo v deželi in plačilo ima, naj tudi jezik dežele zná. To je pravo, ne pa narobe. — Vam, dragi rojaki, iz serca privošim, da ste moža dobili, kteri je za svoj poklic na vsako stran sposoben. Vam pa častiti gosp. doktor! tukaj v imenu isterskega središča hvalo izrečem za Vašo neutrudljivo delavnost in toliko dobrotljivost. Nebeški oče naj Vas in Vašo družino še mnogo in mnogo let zdrave in vesele ohraní!

---

od gosp. Lerherja ali pa tudi iz prodajavnice dunajske deržavne tiskarnice po več eksemplarjev, in če bi ljudém o priložnosti bukve kazali in priporočali. Kar se tiče slovnika, je toliko berž očitno, da je bilo pač nepraktično sedanje ravnanje. Samo enkrat, kolikor vemo, je bilo po „Novicah“ s tremi versticami oznanjeno, da je na prodaj, in od kupca se je tako rekoč hotlo, da bi se, če knjigo želí, s posebno prošnjo obernil na predstojni korarski zbor v Ljubljani, kjer nikjer drugod je ni bilo dobiti. Pri prodaji knjige s tolikimi stroški izdane se ne sme gledati na par krajcarjev, ki se jih potrosi za naznanila. Treba bo naznaniti slovar večkrat po „Novicah“, pa tudi po „ljubljanskem“, „teržaškem“, „celovškem“, „graškem“ in „dunajskem“ časniku, in če se prodaja že ne izroči knjigarjem, naj se vsaj odloči in imenuje kak poseben prodajavec ali prejemavec denarja, od kterega bo mogoče za edini denar brez druzega dobiti knjigo. Pis.

*) Da naši bravci to poslovenje razumejo, dostavimo le to, da gospod dr. Šrot je po prestali c. kr. okrožni vladi v Paznu prišel za c. k. deželnega zdravniškega svetovavca na Krajnsko, ktero opravilstvo je po odstopu gospod dr. Nagy-a začasno opravljal c. kr. okrožni zdravnik gosp. dr. Vesel, in za njim, ko je zbolel, vrednik „Novic“. Vred.

Iz tominskih Pečin se je poslalo „Novicam“ sledeče pismo v natis:

Mojim volivcom na Tominskem, Bovškem in Cerkljanskem!

Odkar se je mesca marca t. l. iz Tomina razglasila trojka imen izvoljenih poslancov za deželni zbor goriški, sploh se sliši šepetanje po naši kronovini, da povsod so bile volitve zagovornikov bolj ugodne in uspešne kakor pa v Tominu. Nočem preiskovati, koliko resnice bi v tem bilo; mislim pa, da bi ne bil pošten mož, kdor bi si tacega natolcovanja k sercu ne vzel; zatega del, ker je tudi moje ime v trojki bilo, in ker sem se še prepričal, da moja duhovna služba na tominskih pečinah se nikakor ne strinja s takimi opravili, sem iz deželnega zbora goriškega stopil, ter s pismom od 25. junija t. l. čedaljnemu zastopništvu za vselej se odpovedal.

Svojim volivcom se s pričujočim očitno zahvalim za zaupnost, s ktero so me bili pri volitvi s ponosno večino glasov počastili, ter jim zaterdim, da volja me je — čeravno ne več v deželnem zboru, pa s peresom pred svetom tudi zanaprej ponašati se za blagost naše mile domovine, in pa še na serce jim naložim za poslance v deželni zbor nikdar ne voliti ptujcov, ki nam tlačijo domovino, jezik, narodnost in sveto vero.

Na tominskih Pečinah dné 12. julija 1861.

Fil. Jak. Kafol, duhovnik.

Iz Goriškega 19. julija. ♯ — Prečastiti gosp. Fil. Jak. Kafol, tominski poslanec v deželnem zboru, naša nada in podpora, se je poslanstvu odpovedal. Tominci, glejte, da nam vrednega naslednika izvolite. Ne poslušajte sebičnikov in goljufivih prerokov. Vaš poslanec more biti Slovenec z dušo in s telesom; in ravno takega imamo, ki je menda tudi Vam dobro znan. Peter Kozler, notar v Sežani, je mož, kakoršnega potrebujemo.

Iz Gorice 19. julija. † — Slovenski zapisniki deželnega zbora so se že o binkoštih razpošiljali; da so pa v bogoslovno seminišče tako kasno prišli, pride od tod, ker se deželni odbor ni vseh gospodov spomnil, ki bi jih radi dobivali.

Iz Čateža na Dol. 16. julija. Včeraj so ubili tukaj neznanega lovskega psa, ki je tukaj, v Trebnem, Starem tergu, Ponikvah in še morebiti v več krajih dosti psov popadel, in v Čatežu tudi neko ženo v perst ugriznil, ko ga je iz svoje hiše preganjala, kamor se je pritepel. Zdravniška preiskava je razodela, da je bil pes stekel. K sreči je popadena žena berž zdravniške pomoči iskala in jo tudi našla; berž so ji rano žgali in tako pokončali kužnino, da sme vesela biti, da je tako nevarnosti odšla. Naj bi tako vsi storili, kterim se kaj takega primeri, da jih nevaren pes popade; zakaj to, da se rana sožgè, je pervo in najbolj potrebno; vse druge notranje zdravila, ki so po postavi skoz 6 tednov predpisane, le podpirajo uno pervo pomoč. Treba bo pa zdaj tudi v celi tej okolici, kjer se je stekli pes okoli klatil, gospodarjem saj najmanj skozi 6 tednov pazljivim biti na vsakega psa, ker se ne vé, ali ni bil s steklim skupaj.

Iz Ljubljane. *(Iz deželnega odbora.)* „Novice“ niso že dolgo nič omenile, kaj dela ljubljanski deželni odbor, vendar za tega voljo ne smejo bravci naši misliti, da lenobo pase. Vse opravila so v 4 posebne verste razdeljene in vsak odbornik ima svoj oddelek. Dosihmal so okoliščine tako nanesle, da opravila odborne so dosihmal spadle največ v referat gosp. žl. Strahl-u in gosp. Ambrožu, in reči moramo, da oba gosp. odbornika sta marljivo doverševala svoje naloge; dr. Zupan in dr. Bleiweis sta imela dosihmal še manj opraviti. Zborov odborniških, kterim vselej predseduje gosp. deželni glavar baron Codelli in s skušeno roko vodi kermilo predsedništva, je večidel vsak mesec po dva. Važniši posveti v dosedanjih zborih so bile cestne zadeve po sklepu deželnega zbora; odbor se je vedno potegoval za obveljavo zborovih sklepov, in sl. c. kr. deželno poglavarstvo je tudi obljubilo soseskam polajšati kar koli bo mogoče. Zastran sprejembe vseh deželnih naprav in zakladov (fondov) in zaklada zemljišne odveze je to reč tako deleč dognal, da vsaki dan pričakuje sedaj, da bode c. kr. deželno poglavarstvo določilo dan, ko bo deželni odbor začel sprejemati to deželno gospodarstvo. Vravnal je tudi zadeve deželnih hiš in določil, kaj naj se prepustí in po čim c. k. deželnemu poglavarstvu; šolska hiša naj ostane brez plačila šolam prepušena, pa oskerbništvu šolskemu je bilo na serce položeno, naj letos popravi oknja in vse drugo, kar je zlasti na tisto stran, ki gleda v šolsko alejo, tako grozno zanemarjeno, da je sramota. Zavoljo gledišča (teatra) ni odbor še mogel do konca priti; najljubše bi mu bilo, da bi gledišče, za ktero deželi nič mar ni, tedaj se deželi tudi nobeni stroški nakladati ne morejo, ljubljansko mesto ali pa družba tistih mestjanov, ki imajo svoje lastne lože v njem, to poslopje nase vzeli. Dalje je bilo tudi rešeno mnogo prošinj, ki so bile odboru poslane od sosesk in posamnih oseb, tudi več štipendij je bilo podeljenih itd. Gosp. Guttman je odboru poslal več predlogov, na priliko: naj se dobí postava, po kteri se od premoženja ubožnice ne bi terjal dohodkini davek, — naj se obresti tistih 35.260 gold., ki premoženje sirot, ne rabijo za rejo nezakonskih otrok, za ktere niso po oporokah namenjeni, — naj se dobí postava, po kteri bi bile čisto nove hiše skozi 20 let davka proste, take pa, ki so večidel predelane, skozi 15 let; odbor je sklenil, vse te predloge rešiti po dotičnih pravilih. Veliko druzih rečí, ki so se v zborih deželnega zbora pretresali, ne omenimo, ker za občinstvo nimajo posebne važnosti.

Iz Ljubljane. „Danica“ v svojem 15. listu pod naslovom: „Vprašanja na vprašaje“ stavi do dr. Issleib-a sledeče vprašanja: „Kaj neki pomeni v „Laibacherci“ št. 151 toliko vsiljenih vprašanjskih znamenj v besedah briksenskega škofa do svojih vernikov? Ali morebiti le to, da je vrednik vès spisek iz kakega judovskega časnika povzel, ter v naglosti tih neslanih priklad ni ločil od teksta? Ali pa misli nekatoliški vrednik v katoliški deželi s tem veljavo katoliških škofov podkopavati, apostoljske može, ki so po učenosti, obnašanji in službi vse vere in častí vredni, laží dolžiti? Ali mar s tem pripravlja pot k razširjanju tiste omike, kteri je tako rado „lichtfeindlich“, kar ni protestantiško ali judovsko? Mogoče celó, da je to zarija tiste enakopravnosti nove dobe, po kteri smé, komur se poljubi, vse natolcovati in gerditi, ker je katoličanom sveto in spoštovanja vredno, katoličan pa bi po svojem prepričanji še čerhniti ne smel? — Mi po svoji pameti teh vprašajev ne moremo drugać kakor znamnja hudovoljnega natolcovanja imenovati, in vidimo poterjen naš pregovor, da na dober sad se — ose vsedajo.“

Iz Ljubljane. Izvedili smo za gotovo, da se bo kerščanski nauk na tukajšnji gimnazii, po izrečnem dovoljenji milostljivega našega knezoškofa gg. dr. Jerneja Vidmarja že prihodnje leto v slovenskem jeziku učil, pa da prečastiti katehet g. Jože Marn že tudi v ta namen potrebne učne knjige spisuje. Slišali pa smo tudi, da so svetli knezoškof sami kateheta naše realke prečastitega gosp. Lésarja vprašali, ali ne bi tudi začel kerščanski nauk v domačem jeziku razlagati, v kar se je rodoljubni gospod z velikim veseljem udal. Razglašaje to preveselo novico ne moremo se zderžati, da bi iz serca ne zaklicali: Živili nam taki verli duhovni gospodje, vredni nasledniki slavnih, skozi svoje dela neumerlih prednikov! Vera in narodnost je pač jedino, kar je Slovencu iz tisučletne nesreče, iz tisučletnega zatertja ostalo; za kar se on že sto in sto let z vsemi močmí, z mečem, umom in poterpežljivostjo bojuje. Zvesto je vodila naša duhovščina narod v tem svetem boju; in umela mu je to jedino blago do danas, proti vsem viharjem sovražne sile srečno ubraniti in zderžati. Komu se serce ne širi od viso-

kega spoštovanja, od vroče zahvalnosti, čitaje, kako je naša duhovščina v prejšnih temnih časih, kakor veri tako tudi narodnosti bila jedina podpornica; kako je bila od nekdaj na čelu in začetnica vsih rodoljubnih del; kako je še dan današnji slovenstvu naj terdneji steber. Tako velja. Nosite tedaj naprej zastavo z napisom: „Bog in narodnost“ i Slovenci vam bomo vselej z verno vdanim, navdušenim sercem nasledovali! — Obljubivši svojim bravcom slediti vse, kar zadeva našo realko, moramo povedati, da od mnoge strani slišimo, da gosp. učitelji, o kterih je šel glas po mestu, da so v unidan omenjeni preiskavi zapopadeni, so poslali šolskemu svetovavcu gosp. Kurc-u spomenico (memorandum) na Dunaj, v kterem v svojo obrambo razodevajo vse, kar se je zadnji čas v realki godílo, ker mislijo, ako so bili res zatoženi, se mora pravična razsodba vsigdar opirati na staro pravilo, ki veleva: „da se resnica prav spozná, je čuti treba dva zvona“. Nadjamo se, da bo pravica obveljala; kar bomo dalje zvedili, bomo ob svojem času spet povedali.

Iz Ljubljane. V poslednji seji mestnega odbora je bil po predlogu gosp. župana Ambroža pasji davek sklenjen, za vsakega psa brez razločka 2 gold. na leto. Ker Ljubljana gotovo še kakošnih 1000 psov šteje, bi donašal ta davek čez 2000 gold. mestni kasi; ako bo c. k. ministerstvo sedaj dovolilo ta davek, ki je bil po izgledu druzih mest v poprejšnih letih že dvakrat sklenjen, pa vselej overžen. Dobrota tega davka pa ne obstaja v tem, da se mestna dnarnica bogati, ampak v tem, da se po njem število psov manjša in potem tudi manjša nevarnost steklíne, najstrašnejše bolezni. In ravno zato ni nobenega razločka delati med psom in psom; če je v mestu kakošen pes komu potreben, mu je potem takem tudi koristen zato pa davek tudi pravičen. — Drugi važniši sklep te seje je bil, da tudi še zanaprej bo mestna gosposka — in sicer vsakih 15 dni — določevala tarifo za meso, al ne več na podlagi tistih neverjetnih naznanil, po čim je cena goveje živine na kmetih, ki so jih kantonske gosposke vsaki mesec magistratu pošiljale, ampak na podlagi cene mesa v Zagrebu, Celovcu in Gradcu. To, se nam zdi, bo pravična podlaga na vsako stran. Kaj pa bo vprihodnje s tistim od zunaj pripeljanim mesom, za ktero je bila dosihmal še posebna nižja cena, nismo zvedili, pa bomo drugi pot več o tem govorili, ako se bo še vprihodnje (?) obderžala. Memo gredé povemo danes le še to, da so se naši mesarji, ki dobro razumejo domači jezik, silno čudili, ko jim je bilo rečeno, da naj položijo kavcijo, kakor so v pismu na sl. deželno poglavarstvo obljubili, ako želé, da se mesna tarifa odpravi. „Kaj takega mi nismo nikdar govorili in nismo mogli govoriti, ker nam še tako dnarja povsod manjka; če je to v pismu zapisano, je to pomota tistega, ki je nemško pismo nam naredil, pa ga mi razumeli nismo“. Kako prečudno se pač ujema to s tistim govorom, da nemška kultura se je vsedla že v „vsako revno bajtico na kmetih“, ako še dosti premožni mestjani je nič okusili niso!! — Tretji važniši sklep je bil, da se bo spet 6 poljskih čuvajev (z 12 gold. na mesec iz mestne kase) udinjalo za okolico ljubljanskega polja.

Iz Ljubljane. Deržavni svetovavec gosp. dr. Toman je Ljubljančanom, ki so mu zaupno pismo na sv. Petra in Paula dan na Dunaj poslali, odgovoril s sledečim pismom:

Visokočastiti mestjani in rodoljubi!

Razveselil in osrečil me je Vaš list, s kterem mi skazujete zaupanje o mojem dozdajnem obnašanju v zboru deržavnem.

Vem, prav živo čutim, da moje močí so preslabe, vse spoznane pravice in blagor zasluženi našemu narodu doseči; — zato me bode Vaše zaupanje in spoznanje, da tudi našemu narodu to, kar vsakemu drugemu, gre, navdajalo s pogumom sderžnim in s poterpežljivostjo neumorno.

Hvale Vaše nisem vreden; al hvaljen želim vreden je postati, v številu in s pomočjo zvestih in vrednih sinov mile matere naše.

Zaupanje Vaše mi je živa in krepka podpora, ker Vas narod za svoje perve rodoljube spoznava, ker besede Vaše niso le prazne vošila v trenutku vzhitjene izmišlije, ampak zvest oglas potreb našega milega in res usmiljenja vrednega naroda, ker Vaš izrek ni sebičen in neprevdarjen, ampak je posled Vaše mnogostrane izobraženosti terdno in veljavno prepričanje, da narod zamore doseči dostojno omiko le s svojimi močmi, le s svojim jezikom, ki je zapopadek vse osebne in narodne vednosti, in da tisti, kdor govori in oznanuje omiko naroda s pomočjo ptujega jezika, — je morivec naroda.

Vaša rodoljubna sodba o mojem djanju je pa tolikanj veče vrednosti, ker pride iz srede, iz serca naše dežele in našega naroda, in napolnuje me z brezimnim veseljem in z močnim upanjem, da klopčeč prederznih ptujcov in izdajnih nevrednih domačinov, ki ošabno po koncu nosijo glave in nas čejo vtopiti v napuhu in v serdu, se bode skerčil in da se bode sčistila v sercu naroda kerv, ter z njo ozdravelo truplo celo njegovo.

Če veljajo še kaj natvorne pravice, če ne laže zgodovina, če je še Bog nad nami, — in da je, vse nam spričuje, — prestali bomo vse psovanje, osumnjevanje in preganjanje nasprotno, ki je tolikanj bolj krivično in nesramno, ker ranuje in uničuje besedo in postavo Cesarjevo, ki nam zagotovljuje naš obstoj, našo ravnopravnost, našo omiko, tedaj veljavnost našega jezika v šolah, v uradnijah in sploh v javnem življenji.

Naj odpade ta ali uni, — izdajavec je, in bolje je za nas, da ga poznamo, kakor da slepi nas in narod naš. Hvala stranke sovražne dosti očitno njega vrednost stavi na dan! —

Kar svet stoji, bil je boj za pravico.

Kriv zapopadek človeštva, sebično zahtevanje veljakov in silna terma zatirali od nekdaj so oznanovanje, razvitek in zmago pravice, osumnevali in morili nje oznanovavce.

Al po volji Neskončnega, v kterega sercu žari le pravica za vse ljudi, vse narode enaka, zmaga naposled vendar le pravica in nje luč se razliva oživljajoča zatiranim, kakor zlato solnce po viharju natvori.

Ne bojimo, ne strašimo se tedaj viharja, boja; — če ne nam, našim naslednikom bode zasijala rešivna, oživljajoča luč.

Človek sam na sebi in v mnogih zavezah ima mnoge, razne pravice.

Mnogoveljavni in sicer razsvitljeni narodi so deržali in hvalili suženstvo. Koliko je preteklo stoletij, koliko je bilo prelite kervi, da zmagalo je spoznanje čistih človeških osebnih pravíc!

Mogočneži in silnjaki posedli so zemljo in so vpregali podložnike v jarem tlake in robstva, ter jih preganjali svojevoljno od sel in ognjišč!

Koliko prizadevanja je bilo potreba za spoznanje, da človekova je dušna in telesna moč, da zemlja ne more biti le last izvoljencov, da nje rodovitnost in blagor človeštva zahteva oprostenje posesti in posestnikov!

Preterpelo — upam — to je človeštvo. — Človek je pa tudi dalje po svojem jeziku, po svoji zgodovini, po svojih navadah in šegah, močéh in potrebah združen sin ene ali druge matere narodov.

Vsak narod ima enake pravice z drugimi, kakor vsak človek z drugim človekom.

Te pravice so tako jasne, da se razlagajo same v vsakemu poštenemu sercu, da se razodevajo v vsaki trezni glavi.

Noben narod ni vstvarjen bil suženj drugemu.

Noben narod ne more doseči omike z jezikom tujim.

Noben narod ne more svoj verozakon vzderžati v jeziku nerazumljivem.

Noben narod se ne more pravično soditi v jeziku nezapopadljivem.

Noben narod ne more svobode vživati brez narodnosti svoje, ker narodna svoboda — je narodnost.

Ako je pa to res, — in kdo terdi, da ni in sme reči, da ljubi narod, vero, pravico, svobodo in omiko, — se morajo priznati vsakemu tedaj tudi slovenskemu narodu vse te pravice od konca do kraja.

To zahteva blagor narodov, namen, pokoj, napredek in blagostanje deržave, zveze raznih narodov.

Zato, kadar presije zvezda svobode meglo zatiranja v naši deržavi, nje pravi svit zbudi ravnopravnost narodov.

Hvala in slava tedaj našemu Gospodu in Cesarju, ki je narodom postavno poterdil vsem enake pravice!

Njegova volja in postava pa mora biti vsakemu, ali jo ima ubogati ali jo izpeljati, sveta, neprelomljiva, in se mora djansko vresničiti, da izbudí in okrepí moči posameznih narodov za družbo deržavno neobhodno potrebne.

Izrečene pravice, v djanju pa neizpeljevane ali celó skrito zabranjevane so dvorezen meč, ki ranuje in morí postavoljubne, pravične, zveste narode skrivno in krivično.

Ker pa zaupamo na zvestobo Cesarjeve besede, kakor je naša zvestoba nepremakljiva, ne bojimo se zanjk po slobnih nasprotnikih nam nastavljenih, temveč tirjajmo postavno in pošteno vse naše pravice.

Če tudi nihče izmed nas noče biti kladvo, ktero ima razbijati nasprotno ošabno puhlo stvar, — z zjedinjeno močjo, z zjedinjenimi mislimi, z zjedinjenim djanjem bomo nasprotnikom pokazali, da več zamore zvestoba in dosledost, ko brezznajčajnost in izdajstvo od večnega Mojstra strašno prokleto.

Delajmo, trudimo se, darujmo, složimo se — al ne udajmo se!... Z Bogom! Vaš zvest rojak

dr. Lovro Toman.

V Radolici na dan sv. Aleša 1861.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. *(Iz deržavnega zbora.)* V seji zgornje zbornice 12. t. m. je bil po doljni zbornici nekako premenjeni opravilni red poterjen; šel bo tedaj zdaj v poterjenje k Nj. velič. cesarju. — V spodnji zbornici so se začeli 16. t. m. splošni pomenki o fevdni zvezi; za odborov predlog so govorili dosihmal poslanci dr. Stras, dr. Waser, žl. Hopfen, dr. Ant. Ryger, dr. Herbst, — zoper ta predlog pa dr. Prahensky, grof Belcredi, grof Clam Martinic, dr. Tašek, dr. Zyblikievič, prof. Stanek, dr. Klaudi in dr. Ladislav Rieger. Vsi odgovorniki so za odpravo te staríne; al govorniki zoper predlog odbora so dokazali, da ta reč ne gre v razsodbo temu (ožjemu) deržavnemu zboru, ampak deželnim zborom. Prostora nam manjka, da bi na drobno omenili vse govore; povémo tedaj le, da največo pozornost sta izbudila govor Clam-Martinicov in Lad. Riegerjev, ki je čez celo uro terpel. Ker je dr. Rieger še posebno zagovarjal veljavo večih dežel avstrijanskih, je g. minister Lasser kot poslanec in rojen Solnogradčan, besedo poprijel in zastopal enake pravice tudi manjšim deželam, na kar je dr. Rieger odgovoril, da ni hotel žaliti Salcburga ter je nadušeno zaklical: „Živila Solnograška dežela!“ Čeravno je g. ministrov govor izbudil nek neprijeten hrup v zboru; bomo si ga mi vendar v dober spomin vzeli, ker vnovič zagotovlja, da vsem, tudi manjsim deželam mora biti enaka pravica.

— V pondeljk je deržavni zbor pričakoval, da se mu bo povedalo, kaj je Nj. velič. cesar odgovoril Ogrom; al v pondeljk je cesarjevo pismo še le šlo v Pešt v deželni zbor, in včeraj v (torek) ga je zvedil še le deržavni zbor. Kakšen je njegov zapopadek, še nihče ne ve. Da ni po volji ogerskega dvornega kancelarja barona Vay-a in ogerskega ministra grofa Széchsen-a, to je gotovo, ker oba sta iz svoje službe stopila in presv. cesar so 18. t. m. za dvornega kancelarja izvolili grofa Forgacs-a, ki je sedaj deželni poglavar v Pragi bil, namesto grofa Szecsen-a pa grofa Morica Esterhazy-a, nekdanjega poslanca v Rimu. Vsi drugi ogerski glavarji pa so še ostali. To je neko malo znamenje, da je vendar še upati, da bi utegnili Ogri stopiti v kolo druzih avstrijanskih dežel in v deržavni zbor, kjer bi 85 ogerskih poslancov, poslanci hervaški in slavonski, Serbi, Erdeljci itd. častitljiva množina bili zoper nemške centraliste. Bog daj, da bi Ogri spoznali svoj prid, prid vseh druzih dežel avstrijanskih in tako cele Avstrije! Prihodnje novice z Ogerskega bojo tedaj sila važne.

— Novice iz Karfa poterjujejo, da se presvitle cesarice zdravje čedalje boljša. Kakor se sliši, jo bojo presvitli cesar obiskali prihodnji mesec, berž ko bo ladija za to potovanje pripravljena.

— Slavni dr. Franc Šuselka, najveljavniši brambovec Nemcov v našem cesarstvu, je z svojim govorom 14. dan t. m. na svojem gradiču blizo Dunaja nemško centralisko stranko zlo vplašil, ker naravnost je levičnikom v deržavnem zboru rekel, da ni res, da so liberalci, in da tudi nemškim Avstrijancom najbolj kaže in da to prava svoboda in prihodnost Nemčije terja, da tudi vsak nemšk Avstrijanec je nekako federalist.

Iz Lvova v Galicii 18. julija. Časnik „Głos“, ki je prinesel te dni Rosenthalov sostavek pod nadpisom: „Posłanie do wszystkich rodaków“ (poslanica do vseh poljskih rojakov) je po sklepu c. kr. deželne sodnije v prepoved djan in odgovornega vrednika gosp. S. Kaczkovski-ga so zaperli zatega voljo, ker oni sostavek vsled §. 58 lit. c. kazenske postave zapopada hudodelstvo velike izdaje.

Laško. Novo laško kraljestvo še ne stoji na terdnih nogah. Gotovo je, da bi nekteri radi pervega ministra Ricasoli-a, namestnika Cavour-jevega, spodkopali. Na Neapolitansko pošilja vlada čedalje več vojakov, da bi zadušili nepokoj. Cesar Napoleon je kralju Viktor Emanuelu pismo pisal, ki ga je tako razveselilo, da je generalu Fleury-u rekel: „srečnega se čislam, da naš mogočni zaveznik (Napoleon) našo politiko skoz in skoz poterjuje.“ — Zastran zdravja sv. Očeta se nič gotovega ne zvé; komaj da en časnik pravi: sv. oče so spet dobri, berž piše drug, da zmiraj spijo, da jih vročnica nikoli do dobrega ne zapustí in so čedalje bolj slabi

Francozko. Iz Pariza. Knez Adam Czartoryski, nekdaj glava poljske ustaje, je 16. t. m. v Parizu umerl, kamor je po poljski revolucii leta 1831 se preselil.

Turčija. Novi sultan ima res le eno ženo (rojeno Angležkinjo) in bode tudi vprihodnje samo to obderžal; s to ženo ima enega sinka 4 leta starega, ki ga pa je na skrivnem izrejal z dovoljenjem rajnkega sultana, kteremu je bila sicer po turški pravici oblast dana, vse svoje sorodnike pomoriti; al sultan ni bil tak grozovit divjak.

Listnica vredništva. Gosp. V. Pl. v B: Vse, kar se tiče slov. političnega časnika, so dosihmal le še pia desideria. — Gosp. A. M. v G: Celó prepozno nam je došel Vaš sostavek za to sredo; gotovo pride drugi pot. — Gosp. A. D. v Dr: Ravno tako. Ne zamerite, ako v pondeljek ob 10. uri prejeti obširni sostavki ne morejo biti že v torek popoldne natisnjeni. Kar največ je mogoče, potisnemo berž v „Novice.“ — Gosp. Višnj: Hvala lepa za zastavice; prosim še kake 3 ali 4 kratke z dvema versticama, prav „žmahtne“. — Gosp. Jak. B. v G: Sam Bog vé, kaj se godí z Vašo povestnico. Tabart v tretje se bo poslala z retour-recepisom. — Gosp. Jak. P. v Jav: Založniku smo izročili pismo Vaše. — Gosp. A. T. v Z: Obljubljeni popis vandalizma s starimi rokopisi prosimo.

Odgovorni vrednik: Dr. Janez Bleiweis. — Natiskar in založnik: Jožef Blaznik.